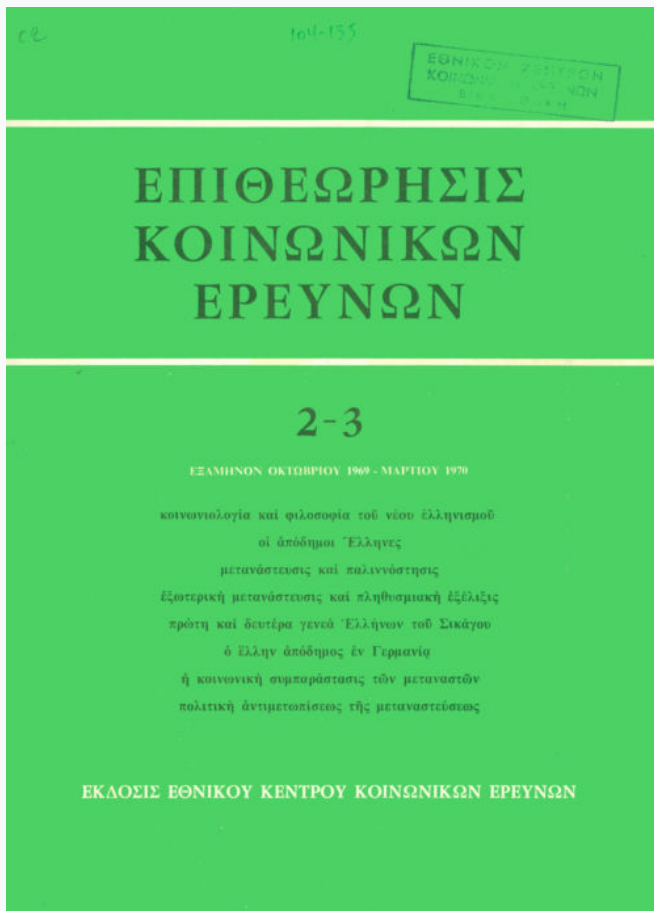

The Greek Review of Social Research

Vol 2 (1970)

2-3

Ο Έλληνα απόδημος εν Γερμανία: Ψυχολογική και κοινωνικο-οικονομική εμπειρική έρευνα

Νικόλαος Γ. Παπαδόπουλος

doi: [10.12681/grsr.400](https://doi.org/10.12681/grsr.400)

Copyright © 1970, Νικόλαος Γ. Παπαδόπουλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Παπαδόπουλος Ν. Γ. (1970). Ο Έλληνα απόδημος εν Γερμανία: Ψυχολογική και κοινωνικο-οικονομική εμπειρική έρευνα. *The Greek Review of Social Research*, 2, 142-143. <https://doi.org/10.12681/grsr.400>

Ο ΕΛΛΗΝ ΑΠΟΔΗΜΟΣ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ψυχολογική και κοινωνικο-οικονομική εμπειρική έρευνα

ύπό

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Καθηγητού

‘Ο συγγραφέας διεξήγαγε την έρευνα κατά τās εν Γερμανία σπουδās του, τὸ έτος 1964. Τὸ θέμα υπέδειξεν εἰς αὐτὸν ὁ διευθυντῆς τοῦ Ψυχολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Πανεπιστημίου Βόννης, καθηγητῆς κ. Hans Thomae.

Σκοπὸς τῆς έρεύνης ἦτο ἡ μελέτη: α) τὸν κινήτρων ἀποδημίας τὸν ἑλληνογενέτων εἰς Δυτικὴν Γερμανίαν, β) τὸν προβλήματῶν τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῆς ἐκεῖ ἐργασίας ὡς καὶ τῆς ἐν γένει ζωῆς τὸν.

Ἡ μέθοδος ἡ ὁποία ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν συλλογὴν τὸν ὑλικὸν ἦτο ἡ συνέντευξις βίσει ἐρωτηματολογίου.

Τὰ πρόσωπα τῆς έρεύνης ἦσαν 30 ἐν ὄλῳ, ἡλικίας 18-50 ἐτῶν, ἐκ τὸν ὁποίων οἱ 19 25-35 ἐτῶν. Ἐς αὐτῶν οἱ 19 ἦσαν ἐγγαμικοὶ καὶ οἱ 11 ἄγαμοι. Προήρχοντο ἐξ ἄγροτικῶν κυρίως περιοχῶν (24) καὶ ἦσαν κατὰ τὸ πλείστον (21) γεωροὶ καὶ χειρωνακτεῖς. Ὡς πρὸς τὴν σχολικὴν παιδείαν, οἱ 23 ἦσαν ἀπόφοιτοι Δημοτικοῦ Σχολείου, 4 Γυμν. συμπληρώσει ὀρισμέναις τάξεσι Γυμνασίου, 3 δὲ ἦσαν ἀπόφοιτοι αὐτοῦ. Ὁ χρόνος παραμονῆς αὐτῶν ἐπὶ τὴν Δυτικὴν Γερμανίαν ἐκμαίνοστο ἀπὸ ἐνὸς μηνὸς μέχρι τεσσάρων ἐτῶν.

Ἐκ τῆς έρεύνης προέκυψαν ὀρισμέναι ἐνδιαφέροντα μαρτυρία, τās ὁποίας παραθέτομαι ἑξῆς ὡς ἑξής:

Κίνητρα ἀποδημίας

Διὰ τοὺς 27 ἐκ τὸν 30 (90%) τὰ κίνητρα ἀποδημίας ἦσαν οικονομικά. Αἱ ἐπιμέναι ἀπαντήσεις συνοψίζονται ἐν πολλοῖς τās ἀπαντήσεις καὶ τὸν ὑπολοίπων.

«Τὸν τελευταῖον χρόνον δὲν πῆραμε τίποτε ἀπ’ τῆς δουλειῆς μας. Αὐτὸ ἦταν μιὰ «μόρφη μιὰ σκέφτηκα νὰ φύγω, ἀλλὰ «μόνο μιὰ ἀφορμὴ, καὶ δὲν ἦταν μόνο αὐτή. Τὰ χροῖα δὲν μοῦ δίνουν καμιά ἀσφάλεια, γιατί ἤθελα νὰ ζῶ καλύτερα, νὰ μὲν μὴ νὰ κάνω κάτι ὁ ἴδιος καὶ νὰ μὴ «ζῶ ἀπ’ αὐτὰ πού πῆρα ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Ἦθελα νὰ καλύτεροῦν τὴ ζωὴ μου, νὰ μὴ μείνω γεωργός, γιατί ὁ γεωργός «κεῖνὸ τὸ τελευταῖο ἐπάγγελμα γιὰ μᾶς ἐκεῖ, ὁ ἀργότερος δὲν ἔχει καμιά ἀξία στὴν «οικονομία.»

«Σκέφτηκα, ὅσο ἔχω χροὴ στὴν τράπεζα, θάταν καλὸ νὰ μὴ περιμένω εὐφροσύνη, γιὰ νὰ πάω χρήματα, ἀλλὰ νὰ φύγω στὴ Γερμανία, γιὰ νὰ μπορῶω γρηγορότερα νὰ τὰ ἐξοικονομῶω.»

«Ἀκούγα ἀπὸ ἄλλους, ὅτι στὴ Γερμανία κερδίζουν πολλὰ χρήματα, καὶ σκέυφτηκα καλὸ θάταν νὰ πάω καὶ ἐγώ. Δὲν εἶχα τίποτε συγκεκριμένο στὸ μυαλό μου.

«Σκέφτηκα μόνο, ἀν θὰ κέρδιζα, κάτι θὰ «μποροῦσα νὰ κάνω, ν’ ἀγοράσω ἕνα φορτηγὸ καὶ νὰ κάνω μεταφορῆς, μιὰ πού «ἦμουν στὸ στρατὸ ὁδηγός.»

«Τὸν τελευταῖον χρόνον, ἦταν ἄρρωστη ἡ «γυναῖκα μου, δανείστηκα χρήματα καὶ «ἀπὸ ὅσα πῆρα ἀπ’ τὰ σιτάρια δὲν μπόρρα νὰ τὰ ἐπιστρέψω, καὶ ἀν θὰ τ’ ἄφωνα γιὰ ἄργότερα, θὰ αἰζάνονταν οἱ τόκοι. «Γι’ αὐτὸ σκέφτηκα ὅτι καλὸ θάταν νὰ «φύγω στὴ Γερμανία, γιὰ νὰ κερδίσω «περισσότερα χρήματα καὶ ἔτσι ν’ ἀντεπείξῃθω στὶς ὀσκολίες.»

Οἱ λοιποὶ 3 (10%) ἐκ τὸν ἀνωτέρω 30 ἀναφέρουν ὡς κίνητρα ἀποδημίας τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀλλάξουν τρόπον ζωῆς, τὴν ἱκανοποίησιν τῆς περιεργείας τὸν, ὡς καὶ ἄλλους δευτερευόντας, καθαροῦς προσωπικοῦς λόγους:

«Πολλὰ χρήματα δὲν εἶχαμε, ἀλλὰ οὐτε «καὶ μεγάλες ἀνάγκες, πάντοτε εἶχαμε λευφτὰ στὴν τσέπη. Σκέφτηκα ὅμως ν’ ἀλλάξω τὴ δουλειά μου μαραγκοὺ καὶ πού «γεωροῦ με μιὰ καλύτερη. Ἦθελα ἐπίσης σάν νέος νὰ δῶ κάτι, νὰ μάθω κάτι «καὶ νὰ διασκεδάσω. Ὅπως ὄλοιοί νεοί, «εἶχα καὶ ἐγὼ τὴν περιέργεια καὶ ἤθελα νὰ ζῆσω κάτι διαφορετικὸ ἀπ’ ὅτι στὸ «χωριό μου.»

«Ἡ κυριώτερη αἰτία πού μ’ ἔκαμε νὰ «σκεφθῶ νὰ φύγω ἦταν τὸ ὅτι ἤθελα νὰ «δῶ καὶ ἐγὼ κάτι. Σκέφτηκα, εἶμαι ἐλεύθερος ἀκόμη καὶ μπορῶ νὰ ταξιδέψω στὴ Γερμανία καὶ νὰ δῶ πὼς εἶναι ἐκεῖ. Φυσικά, τὸ ὅτι θὰ κέρδιζα χρήματα, ἦταν «ἐπίσης μιὰ αἰτία, ἀλλὰ μὴ ἐνδιέφερε νὰ «κερδίσω τόσα, ὅσα θὰ χρειαζόμουνα γιὰ «τὸ ταξιδί καὶ γιὰ τὰ ἐξόδα στὴ Γερμανία, ὅσο θὰ ἔμενα ἐκεῖ.»

«Ἦθελα νὰ δῶ τὴ Γερμανία, πού εἶναι «τὸ κέντρο τῆς Εὐρώπης» τόσα πολλὰ λένε «γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ζωὴ στὴν Ἑλλάδα καὶ ἤθελα νὰ τὴν γνωρίσω. Ἡ περιπέτεια, «τὸ νὰ δῶ κάτι νέο, κάτι ἄγνωστο, νὰ «γνωρίσω ἄλλες χῶρες καὶ ἀνθρώπους με «παρακινῶσε πάντοτε, γιατί μοῦ ἀρέσει «νὰ ζῶ με περιπέτεια... Ἐνας ἀνθρώπος «χωρὶς περιέργεια, χωρὶς περιπέτεια, εἶναι «ὀπως ἕνα ζῶο, γιὰ μένα.»

«Ἦθελα κάπως νὰ φύγω, νὰ πάω νὰ «γνωρίσω μιὰ ἄλλη ζωὴ, νὰ διακόψω τὸ «δεσμοῦ μου με τὸ κορίτσι καὶ νὰ τὸ ξεγασθῶ... Νὰ ἀγοράσω ἕνα αὐτοκίνητο... «Εἶχα ἐπίσης μιὰ σκέψη γιὰ σπουδῆς.»

«Ἦρθα στὴ Γερμανία ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά «γιὰ νὰ μπορῶω νὰ ξεφύγω ἀπ’ αὐτὴ τὴν «κατάστασι (=συνεχεῖς ἐριδες με τὸν πα-

τέρα). Ἔπειτα, γιὰ νὰ μάθω κάτι ἀπὸ «μηχανές, νὰ διορθῶω αὐτοκίνητα, κτλ., «πού μὴ χρειαζόμην γιὰ τὴ δουλειά μου. «Ἦξερα ὅτι κάτι τέτοια τὰ μαθαίνει κανεῖς ἔδῳ κατὰ τὸν πῶ εὐκόλο τρόπο.»

Προβλήματα ἐκ τῆς ἐκεῖ παραμονῆς

Ταῦτα ὀφείλονται, κατὰ τὸν συγγραφέα καὶ τὰ ὀρίσματα τῆς έρεύνης του, εἰς ὀσχευρείας τās ὁποίας ἀντιμετωπίζονται οἱ ἀπόδημοι ἐξ αἰτίας τῆς γλώσσης, τόσον εἰς τὴν ἐργασίαν τὸν ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐν γένει ἐπικοινωνίαν τὸν μετὰ τὸν γηγενῶν, εἰς τās κλιματολογικὰς συνθήκας, τās συνθηκὰς ἐργασίας καὶ τὸν διαφορετικὸν ἐν γένει τρόπον ζωῆς. Καθίστανται δὲ αἱ ὀσχευρείαι αὐταὶ εἰς ἐντονότεραι λόγῳ τὸν ὀνηλῶν προσδοκίῶν τὸν μεταναστῶν περὶ τῆς ζωῆς, τὸν ἄμοιβῶν, ὡς καὶ τὸν συνθηκῶν ἐργασίας ἐν Γερμανίᾳ, καὶ αἱ ὁποῖα, ὡς εἶναι φυσικόν, διαφεύδονται, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τὸν ἐξῆς ἀπαντήσεων:

«Μὲ τὴ γλώσσα ἐνίωσα τὴν πρώτη με- «γάλη ἀπογοήτευσιν. Κανεῖς δὲν ἀνάγ- «καῖς νὰ σιωπήσω, ἀλλὰ ἔγω ἦμουν ἀναγ- «κασμένος νὰ σιωπῶ.»

«Ὅταν φτάσαμε στὸ σταθμό, εἶδα ὅτι «ἄρισκόμαστον σὲ ἕνα τελείως ἄγνωστο «κόσμο. Δὲν ἔξεραμ καν πὸν βρισκόμα- «σταμ. Εἶχαμε τὸ συναισθημα σάν νὰ πέ- «σαμε ἀπ’ τὸν οὐρανόν. Ὅλοιοι σχεδόν ἔλε- «γαν ὅτι τὸ καλύτερο θὰ ἦταν εἰάν ἐπι- «στρέψω ἀμέσως, δὲν τὸ ἐπόμηνο τρῆνω. «Δὲν μποροῦσαμε νὰ μιλήσωμε. Τὸ ἔξερα- «με, βέβαια, ὅτι δὲ μὴ μποροῦσαμε νὰ «συνηνοουεθα, ἀλλὰ ἄλλο νὰ τὸ σκέ- «πεται κανεῖς καὶ ἄλλο νὰ τὸ ζῆ στὴν «πραγματικότητα.»

«Ἦμουν σάν νὰ βρισκόμουν σ’ ἕνα «χῶος. Ἐνίωθα σάν μιὰ μηχανή, χωρὶς νὰ «μπορῶ νὰ μιλῶ, χωρὶς νὰ ἔξερω πὼς ἐπε- «ρεπε νὰ συμπεριφέρωμαι, τι περιμένα ἀπὸ «μένα, τι ἔλεγαμ σὲ μένα... Εἶχα χάσει «τὸν ἐαυτό μου...»

«Τὸ κλίμα γενικά, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας, «δὲ στενοχώρησε πολύ, καὶ μάλιστα μοῦ «ἔπεφτε σάν βῆρος ἀκόμη τῶρα αὐτὴ ἡ «ἠμίχλη, αὐτὴ ἡ σκοτεινία...»

«Ἐνίωθα σάν κάτι νὰ μοῦ ἔλειπε, ἴσως «ἔδεικνεν ἡ καθαρότητα τῆς δικῆς μας ὀ- «τυμοσφαιρας, ἐκείνη ἡ ἡρέμια.»

«Καὶ με τὴ δουλειά ἀπογοητεύτηκα, «γιατί τὰ ἀνακατήματα με τὰ ὑλικά τοῦ «οτιμένου καὶ ὅλα αὐτὰ μᾶς μάστοταν τὰ «ἰδέατλα. Ἦμωστον σὲ ἄλλες δουλειές «συνησθαιμένοι καὶ γι’ αὐτὸ μᾶς ἦταν ὀσ- «κολλησι στὴν ἀρχὴ. Μᾶς διηγοῦνταν στὴν «Ἑλλάδα, ὅτι οἱ δουλειές στὴ Γερμανία «εἶναι πολὺ εὐκόλες: Ἰατῆς ἕνα κομπὶ «καὶ ἐργάζονται οἱ μηχανεῖς, καὶ ἄλλα. «Ἄλλὰ ἀμέσως διαπίστωσα ὅτι ὅλα αὐτὰ «ἦταν παραμύθια. Μᾶς τὰ διηγοῦνταν αὐτὰ «γιὰ νὰ μᾶς κάνουν τὴν ἐντύπωσι ὅτι «εἶδαν καὶ ἔξεραν πολλὰ καὶ εἶναι σπου- «δαῖοι. Αὐτοὶ πού ἔρχονταν με ἄδεια μᾶς «τὸ ἔλεγαμ αὐτὰ, καὶ ἄλλοι πάλι μᾶς εἶ- «δων ὀχι ἀκριβεῖς πληροφορίες γιὰ τῆς «δουλειῆς στὴ Γερμανία.»

«Βρῆκα διαφορετικῆς ἀπ’ ὅτι περιμένα,

»καί ἀπ' ὅτι ἔλεγαν ἄλλοι καὶ οἱ ὑπεύθυνοι στὴν Ἀθήνα, τίς δουλειές. Οἱ πιὸ πολλὰ εἶναι δύσκολοι καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν παίρνομεν πολλὰ. Ἡ δική μου δουλειὰ εἶναι βαριά καὶ λεπτή δουλειά, πρέπει νὰ δουλεύει κανεὶς ἐκεῖ με προσοχή. Ἄν μου τὰ εἶχε ἐξηγήσει κανεὶς ὅλα αὐτὰ ἀκριβῶς, ὅπως εἶναι στὴν πραγματικότητα, δὲν θὰ ἐρχόμουν με κανένα τρόπο. Τὸ νὰ γυρίσω πίσω τώρα δὲν εἶναι εὐκόλο, γιατί εἶμαι τώρα ἐδῶ καὶ μάλιστα ἀφοῦ ζῶδεμα τόσα χρήματα δέκα μέρες στὴν Ἀθήνα.»

«Συνὰ μου μιλῶν σὰν νὰ μὴν μπορῶ νὰ κάμω τίποτε, σὰν νὰ μὴν ξέρω τίποτε, καὶ προσπαθοῦν νὰ με κάμουν νὰ πιστέωμεν ὅτι θὰ πρέπει νὰ εἶμαι εὐχαριστήμενος πρὸς βρῆκα ἐργασίας. Ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἐτσι, μοῦ δίνουν ἐργασία ὄχι γιὰ νὰ μοῦ ὀδονουν χρήματα, ἀλλὰ γιὰ νὰ χρειάζονται ἐργάτες.»

«Περιμένα, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ἐδῶ πραγματικά πολιτισμένοι, καὶ ὅτι σὲ μᾶς σὰν ξένους θὰ εἰδείξαν περισσότερη κατανόηση καὶ φιλικότητα. Ἀλλὰ αὐτοὶ μᾶς ἐβλεπαν καὶ νομίζαν πὼς τὸ νὰ ἐρθομεν ἐδῶ σημαίνει εἰς δὲν εἴχαμε σὸ σπῆτι τίποτε νὰ κάνουμε, ὅτι ἤμισταν πεινασμένοι καὶ γι' αὐτὸ ἤμισταν ὑποχρεωμένοι νὰ φερόμενος ὅπως τὸ ἤθελαν αὐτοί. Φυσικά στὸ ἐργαστήριο καὶ στὴν πόλι, τὸ βλέπει κανεὶς αὐτὸ, δὲ χρειάζεται νὰ ξέρη κανεὶς νὰ μιλά γιὰ τὸ κατάλαβη. Ἦθελα νὰ ἀλλάξω τὴν πρῶτή θέσι πρὸς μὸς ἔδωσαν τὴν δουλειά, ἀλλὰ με ἀπειλοῦσαν ὅτι θὰ με δέστελαν πάλι πίσω, 'στὴν πατρίδα σου, ὅπου δὲν ἔχεις καμιά δουλειά.' Ὅταν ὀ ἴδιος μετὰ ζήτησα τὰ χάρτια μου καὶ ἤθελα νὰ φύγω, μὸς δέωσαν μὴ νὰ θέσι.»

«Διαφορετικά ἀπ' ὅτι φανταζομένου ἦταν ἡ ἐργασία, δηλαδὴ τὸ εἶδος τῆς δουλειᾶς καὶ τὸ σύστημα' μοῦ ἦταν δύσκολο νὰ συνηθίσω, γιατί μὸς τέτοια ζωὴ εἶναι μονότονη, ὅλα γίνονται ρουτίνα καὶ λείπει ἡ ἀνεξαρτησία. Ὅλα βρίσκονται σὲ μὸς σκοπιμότητα καὶ αὐτὸ εἶναι ἴσως καλὸ, ἀλλὰ ὄχι γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς ἄνθρωπους, γιατί ἐδῶ πρέπει νὰ ζῆ κανεὶς μὸς μὴνχανή, δὲν μπορεῖ νὰ ἐχη ἐλευθερία ὅπως τῆ θέλει. Ὅλα εἶναι σὰν νὰ γυρίζουν γύρω ἀπὸ ἓναν ἄξονα καὶ ἂν δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν τὸ ρυθμὸ, δὲν μπορεῖ νὰ ζῆσῃ. Αὐτὸ συμβαίνει στὴ δουλειά καὶ γενικά τὴ ζωὴ τῆς Γερμανίας, καὶ τὸ νὰ συνηθίσω σ' αὐτὰ μοῦ ἦταν πολὺ δύσκολο.»

Παρὰ τὰς ἀνωτέρω δυσχερείας, ἐπειδὴ ἡ ἀμοιβὴ ἐργασίας εἶναι σαφῶς ὑψηλότερῃ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἑλληνικά ἡμερομισθία, σημαντικὸν ποσοστὸν τῶν ἑλλήνων ἀποδημῶν κατορθῶνουν νὰ προσαρμωθῶν χωρὶς νὰ χάσουν τὴν ἐθνικὴν τὸν συνειδησὴν καὶ νὰ ἀφομοιωθῶν, ὡς συμβαίνει μετ' ὀρισμένων ἐξ αὐτῶν ἄλλοι ὅμως ἀδυνατοῦν νὰ προσαρμωθῶν, ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐμφανίζων δυσμενεῖς ψυχικὰς ἀντιδράσεις, ἐκδηλούμενας βασικῶς ὑπὸ τὴν μορφήν νοσταλγίας:

«Ἐδῶ ἔχω πολλές δυσκολίες, ὅλα μόνος μου, ὑπεύθυνος ὁ ἴδιος γιὰ ὅλα. Στὸ σπῆτι ὁ πατέρας μου με συμβούλευε γιὰ ὅλα. Ἡ ζωὴ εἶναι ἐδῶ φυσικά καλὴ-τερη ἀπ' ὅτι στὸ χωριό μου, ἀλλὰ τώρα, ἐπειδὴ εἶμαι ἐγὼ ἐδῶ, δὲν εἶναι γιὰ μένα καλύτερα. Καλύτερα εἶναι μόνον ἐπειδὴ ἔχω σίγουρη δουλειά καὶ τὴ σιγουριά ἐπὶ κερδοῦς λεστιά. Καλύτερα φυσικά ἀπ' ὅτι στὴν Ἑλλάδα, γιατί μπορῶ νὰ μαζέψω χρήματα, ἀλλὰ μόνον ἂν μαγειρεύω ὁ ἴδιος καὶ πλένω. Εἶδα ἐπίσης πολλὰ, πράγμα πού ἄλλως δὲ θάταν δυνατό. Δὲν μπορῶ ὅμως νὰ μείνω πολὺ χρόνον ἐτσι ὁστὴν κατάστασι αὐτή.»

«Γιὰ μένα ἦταν καλύτερα στὸ χωριό μου. Εἶχα βέβαια οικονομικὰς ἀνεχίες, ἀλλὰ θέλω ν' ἀνανεώω καθαρὸ ἀέρα καὶ νὰ πίνω καλὸ νερὸ. Ἦρθα ἐδῶ γιὰ λόγους, καὶ ἂν ἀκόμη φέρω τὴν οικογένειά μου δὲν θὰ μείνω πολὺ, γιατί δὲν μπορῶ ἀρσίει ἐδῶ ἡ ζωὴ. Ἐγὼ συνήθισαι στὴ ἄλλη ζωὴ, δὲν μπορῶ νὰ τ' ἀφήσω ὅλα στὸ σπῆτι καὶ ν' ἀρχίσω ἐδῶ μὴ νὰ ζωῆ. Ἐγὼ ἔχει μὴ οικογένεια, μετ' ἣν ποῖα ἔχω ἀρσίει μὴ ἄλλη ζωὴ. Ἐκεῖ ἐπρεπε τρεῖς μῆνας νὰ ἐργάζομαι μέρη καὶ νύχτα στὰ καντὰ καὶ μετὰ δὲν εἶχα σχεδὸν δουλειά. Ἐδῶ δουλεύω κανονικά, σύμφωνα μετ' ὀρισμὸν χρόνον. Ξέρω ὅτι κερδοῦς περισσότερα ἂν δουλεύω πιὸ πολὺ χρόνον. Αὐτὸ εἶναι καλὸ, ἀλλὰ ἐγὼ συνηθίσαι ἀλλιως καὶ ἔχω ἐρθῆι μόνον γιὰ ἕνα χρόνον ἐδῶ. Ὅπως ζῶ τώρα ἐδῶ δὲν εἶναι καλύτερη γιὰ μένα ἡ ζωὴ ἐδῶ. Τὸ νὰ φέρω τὴν οικογένειά μου ἐδῶ δὲν εἶναι δυνατό, οὔτε καὶ θέλω. Γιὰ μένα εἶναι τώρα ἐδῶ ἓνα διάστημα πού τὸ περνῶ, γιὰ νὰ μὴ πορεύω νὰ καλυτερέω τὴ ζωὴ μου καὶ τὴ ζωὴ τῆς οικογενείας μου. Τὸ ὅτι βρίσκομαι μακριά ἀπ' τὴν οικογένειά μου τὸ θεωρῶ πολὺ πολὺ ἄσχημο. Μὲ τὰ χρήματα εἶμαι εὐχαριστήμενος, συγκέντρωσα 8.000 μάρκα σὲ 14 μῆνας, ἀλλὰ μαγειρεύω μόνος μου καὶ δὲν πάω σὲ καμιά ἀνεπισκέδασι. Μόνον δουλεύω, φαγητὸ καὶ ὕπνο. Οικονομικά ἦταν καλὰ γιὰ μένα, ἀλλὰ ἄλλιως ψυχικά γιὰ μένα καὶ τὴν οικογένεια, ἄσχημα. Ἡ γυναικὰ μου καὶ τὸ παιδί μόνον, ἐγὼ τὸ ἴδιο. Θὰ ἔλεγα, ὅτι καλύτερα θάταν νὰ μὴ εἶχα ἔρβη, κι ὡς κερδίτα λιγότερα χρήματα.»

«Ἀπ' τὴ μὴ πλευρὰ τὸ βρίσκω καλὸ, πού εἶμαι ἐδῶ, ἐπειδὴ δουλεύω ἓνα χρόνον καὶ βιάζομαι περισσότερα ἀπ' ὅτι σπῆτι. Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρὰ εἶναι πολὺ στενώχωρα γιὰ μένα, γιατί εἶμαι μόνος μου ἐδῶ καὶ ἡ γυναικὰ μου ἐκεῖ μόνη τῆς, εἶμαι μακριά ἀπ' τὴν οικογένεια, μακριά ἀπὸ φίλους καὶ γνωστούς, εἶμαι σὲ μὴ ξενίαν χώρα. Δὲν ξέρω τί μπορῶ νὰ κάμω, γιὰ νὰ μὴ στενωχωρέμαι, εἶναι ἀναπόφευκτὸ τὴ δικὴ μου θέσι.»

«Ὡφελίμου ἦταν πού ἦρθα, γιατί κερδοῦς τὸ μῆνα ἓνα ὀρισμὸν ποσόν. Μέχρι τώρα πορεύομαι νὰ βάζω στὴν πάντα τὸ μῆνα 300 μάρκα. Στὴν ἀρχὴ ἔπαιρνα πολὺ λίγα καὶ γι' αὐτὸ δὲν γύρισα ἀμέσως πίσω στὴν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ δὲν εἶχα χρήματα. Μετὰ ἄρχισα νὰ παίρνω πιὸ πολλὰ,

δουλεύω μετ' Akkord, καὶ γι' αὐτὸ καὶ εἶμαι ἐδῶ, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ χρήματα τὰ κερδοῦς μὲ βαριά δουλειά. Ἀπ' ἄλλη ὀποιοὶ πάλι ἦταν ἄσχημο γιὰ μένα, γιατί μὸς κακοκαινεῖται πάντοτε ἐδῶ, νιώθω μοναχία, καὶ ἡ ζωὴ μου ἐδῶ μὸς φερνει μὴ ψυχική ἐρήμισα.»

«Στὸ σπῆτι κυβερνοῦσα ἐγὼ ὅπως ἤθελα τὴ ζωὴ μου, ἦμουν σὲ γνωστὸ περιβάλλον, ἡ γλώσσα, τὰ ἦθη, οἱ γιορτές, γνωστός τρόπος στὴ ζωὴ, ἐκκλησία. Ἐδῶ νῆμαι ἓνας ξένος μετὰ δὲ ξένων καὶ δὲν μπορῶ νὰ βρῶ κάποιον μετ' ὃν ποῖο νὰ ταϊριάζομαι. Καὶ οἱ πατριώτες πού συναντῶ ἐδῶ, δὲν ξέρω τὴ εἶδος ἀνθρώπων εἶναι. Ἐκτός αὐτοῦ, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς βρῆ καὶ εὐκόλα, ἂν μὴν στὸ ἄλλο ἄκρο τῆς πόλεως. Ἄν καὶ εἶχα στὴν Ἑλλάδα λιγότερα χρήματα, περνοῦσα πολὺ πιὸ εὐχάριστα ἀπ' ὅτι ἐδῶ. Ἐδῶ ζῶ μόνος μου, ἀπομονωμένος ἀνάμεσα σὲ τόσους ἀνθρώπους.»

Τὰ προβλήματα τῶν ἀποδημῶν ὀξύνονται ἐπι περισσότερον καὶ ἐκ τού γεγονότος ὅτι ἡ ἀπουσία τῶν καθιστῶν προβληματικὴν τὴν κατάστασιν τῶν οἰκείων τῶν, ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τῶν ἐξῆς ἀπαντήσεων:

«Ἡ γυναικὰ μου εἶναι ἐπίσης μόνη τῆς, καὶ σινοχωρεῖται ὅπως κι ἐγὼ, ὅπως μὸς γράφει. Εἶναι ὑπεύθυνη τώρα καὶ γιὰ τὴ δουλειά νὰ φροντίτῃ, ἐχει πιὸ πολλές σκοτούρες, πού τὴν ταλαιπωροῦν. Δὲν μπορῶ ὅμως ἐγὼ νὰ ἐπιστρέψω γρήγορα, γιατί δὲν μάρκα ἀκόμη ἀρκετὰ χρήματα. Ἐχει δυσκολίες καὶ τὰ παιδιά καὶ αὐτὸ με στενωχωρεῖ πολὺ. Εἶναι εὐχάριστο πού τὴν βοηθοῦν οἱ γονεῖς μου. Κάνουν ὄλοι μαζί τὴ δουλειά σὸ σπῆτι πού μποροῦν. Εἶχα πείσει τότε ἐγὼ τὰ χωράφια καὶ πρέπει ἡ γυναικὰ μου νὰ τὰ φροντίτῃ καὶ νὰ τὰ θερίσῃ.»

«Ἀφοῦ δὲν μπορῶ νὰ φέρω τὴ γυναικὰ μου ἐδῶ, μὸς γράφει κι αὐτὴ νὰ ἐπιστρέψω. Μετὰ περιημινομε τώρα καὶ παιδί, καὶ αὐτὸ εἶναι ἐπίσης ἓνας λόγος γιὰ νὰ ἐπιστρέψω, ἀλλὰ πολὺν καιρὸ πάλι δὲν θὰ ἐμένα.»

«Τὰ παιδιά μου εἶναι ἐπὶ ἡλικία πού πρέπει σὰν πατέρας νάμαι ἐκεῖ γιὰ νὰ τοὺς δῶσω μὴ καλὴ ἀγωγή. Δὲν ἦταν καλὸ γιὰ τὴν οικογένειά μου νάμαι ἡ γυναικὰ μου μόνη τῆς με τέτοια παιδιά καὶ ἐγὼ σὰν πατέρας ν' ἀπουσιάζω, γι' αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ μείνω πιὸ πολὺ τώρα πάλι. Θέλω νὰ ξέρω τὸ κάθε τι πού συμβαίνει στὴν οικογένειά μου ἀμέσως, γιὰ νὰ κανονίσω κατὰ τὸν καλύτερον τρόπο καὶ τὴ ζωὴ τῆς οικογενείας μου. Καὶ αὐτὰ μπορῶ νὰ τὰ κάνω, μόνον ἂν εἶμαι ἐκεῖ.»

Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω προβλημάτων ὁ συγγραφεὺς προτείνει τὴν καλύτεραν ὀργανισμὴν τῆς ἀποδημίας, ἐπι τῆς βάσει καὶ τῶν ὑπὸ τῶν ἀποδημῶν γενομένων πρῶτῶσεων. Οὗτω θὰ ἠδύνατο αἰ διυνάμενα νὰ προκύψουν ἐξ ἀπὸ τῆς ὀφελείας τῶσων διὰ τοὺς ἀποδημῶς ὡς ἄτομα, ὄσων καὶ διὰ τὴν Χώραν.